

1

Christendom en wetenschap

- Twee grote veranderingen met betrekking tot het goede leven hebben we sinds de klassiek periode in het westen kunnen zien opkomen:
- Ten eerste het christendom. Dat begon als school naast andere scholen, als een eigen groep met een eigen leider, maar groeide uit tot een wereldgodsdienst met wereldwijde invloed tot op de dag van vandaag.
- Ten tweede de wetenschap. Die ontwikkelde een methode van onderzoek en kennisverwerving die zo effectief was dat zij - ook al veranderden de inzichten en de methoden - als onbetwiste maatstaf voor het Goede en het Ware lang heeft standgehouden.

2

Christendom en macht

- Hadot laat vooral zien waar het christendom een voortzetting was van de filosofisch houding of waar het juist geen voortzetting was van de filosofische houding. Wat onderbelicht raakt is dat het christendom zo groot kon worden omdat de macht zich met deze, eerst onaanzienlijke, groep ging verbinden. Constantijn de Grote (ca. 285-337) streed in 312 tegen een rebellerende medekeizer. Volgens een populaire legende won hij de Slag na een visioen van het kruisteken. Hij werd alleenheerser en riep in 325 het eerste Concilie in Nicea uit.
- In 529 werden de filosofisch scholen verboden die geen christelijke leraren hadden.
- Filosofie werd dienaar van de theologie, schrijft Hadot. (blz. 251)

Christendom vanuit filosofisch perspectief

- Christendom kent een eindtijd en ligt in die zin veel dichter aan tegen de joodse dan tegen de klassiek filosofische ideeën, maar die verbinding is wel al vanaf het begin van de jaartelling terug te vinden. (Philo van Alexandrië)
- De kern ligt in het begrip Logos.
- Logos = scheppende woord. Denk aan de onbewogen beweging en de Vormen van Plato. De uitleg van de Stoïcijnen ging al in de richting van een rationele kracht die in ieder individu besloten lag. (blz. 236)
- Als filosofie leven is naar de Rede dan zijn christenen filosofen, met dat verschil dat er maar één Rede is: Dé Rede, die volmaakt is geworden in Jezus. Hadden de klassieken niet al gezegd dat ieder mens dat trachtte te voltooien, maar dat de mens dat niet kon? Jezus kon het wel, hij was dat.
- In Johannes 14:6 staat geschreven: 'Ik ben de weg, de waarheid en het leven,' antwoordde Jezus, 'Ik ben de enige weg tot de Vader'. Dit is in de filosofische traditie een voorbeeld dat moet inspireren om ook zo te worden. Dat zien we terug in later ketterse vormen van het christendom zoals de gnosis. (zie blz. 237, Clemens van Alexandrië)

Hadot over de ontwikkeling van dogmatiek

- De christelijke scholen of gemeenschappen zijn zeer uiteenlopend en leggen pas gaandeweg hun gedachten en methoden omtrent het Goede leven vast. Daarbij hadden ze steun aan de Griekse filosofie die al hard op weg was om hun methode, die begon als het voeren van dialogen, vast te leggen in stappen en hiërarchieën van ontwikkeling. (blz. 238) In terugblik zien christenen de filosofen als christenen *avant la lettre*. (Clemens citaat blz. 238)
- Er zijn grote overeenkomsten in oefeningen en meditaties. Zo zien we overal aandacht voor zielenrust, zorg voor het zelf en de kunst van het sterven. Gaandeweg trekken christenen zich terug in kloosters en daar verandert duidelijk iets.

Maieutiek Levenskunst 2023

5

5

Kloosters versus filosofische scholen

- Waar de meeste filosofische scholen ontstaan zijn als een vereniging van vrije mannen is er in de tijd van de kloosters al meer vermenging met arbeiders en slaven. (m.n. als een tijdelijk verblijf.)
- De christelijke denkwijze ziet alle mensen als gelijken en ziet daarmee als taak ook de bekering. Er is één weg voor iedereen.
- De onbereikbaarheid van het Ware Schone en van het Goede of van gelijkheid aan de onbewogen beweging verandert nu er een reëel bestaan voorbeeld is. De mensen kunnen niet op zichzelf vertrouwen om dat pad te gaan. Het idee van goddelijke vonk of inspiratie was er al wel, maar neemt nu de overhand. Er is nu namelijk een Goede God, die zijn Zoon geofferd heeft voor de zondige mensen. De Griekse goden zijn juist willekeurig en toevallig en zeker niet betrouwbaar.

Maieutiek Levenskunst 2023

6

6

Verandering en overeenkomst in levenskunst

- Het veranderen van kleine gewoontes is een oefening om de wil los te laten en 'te willen wat is' blijft. (blz. 242)
- **Lijden** is een kans om los te komen van het lichaam (Platoons), maar nu is het niet de mens en zijn rede, maar God, die ziel en lichaam scheidt.
- Het lijden is nu deelnemen aan het lijden van Christus en daarmee komt er een **schuldgevoel** in de plaats van een redelijke (zelf)analyse of iets is gelukt.
- In een klooster zijn nederigheid en gehoorzaamheid een centraal deel van de oefeningen.
- Emancipatie: De oefening 'de Christus in ieder mens zien' zou de klassieken vreemd zijn voorgekomen. Verschil was het uitgangspunt voor de Grieken, en dat bij hen gelijkheid iets was om te verwerven. De toevallige begunstiging van het lot was een kans en er was ook de gedachte dat men geluk kon afdwingen door succesvol te zijn, of interessant voor de goden. Het christendom problematiseert werelds succes en geeft meer kans op het bereiken van het Goede aan hen die weinig positie te verliezen hebben.

Maieutiek Levenskunst 2023

7

7

Wereldse filosofie wordt christelijk

- Als eenmaal de christelijke kerk de enig ware leer wordt is er een hertaling waarin teksten uit de bijbel worden gekoppeld aan teksten van filosofen en waarin ook teksten uit de joodse traditie worden herlezen.
- Christelijke filosofen halen Bijbelteksten aan om oefeningen als 'voorgeschreven zijnde' te kunnen benoemen. (Blz. 246 Basilius(329-379))
- Christus leerstellingen bieden oefeningen, fysica en theologie (blz. 246 Eugarius Ponticus (345-399).)
- Augustinus (354 -430) schrijft dat Platonisme niet gericht is op - of in staat is tot - de metamorfose van grote groepen mensen richting het geestelijk leven. (blz. 248 vergelijk Nietzsche 's platonisme voor het volk.)

Maieutiek Levenskunst 2023

8

8

Filosofie als dienaar van de theologie

Gevolgen:

- Levenskunst wordt voorbehouden aan theologie.
- Filosofie gaat zich richten op theoretisch betogen, op kennis van de natuur en op de grondslagen daarvan.
- Levenskunst heeft één waarheid, die hiërarchisch wordt meegedeeld vanuit een, in toenemende mate eenduidige, katholieke kerk, d.w.z. tot aan de reformatie (16de eeuw).

Terugkeer van klassieke traditie?

In de scholastiek (7de tot 13de eeuw) keert de aandacht terug voor de dialoog en het becommentariëren van teksten. Aristoteles wordt wijd verspreid (De Filosoof), maar laten we niet vergeten dat het neoplatonisme al volop in de christelijke traditie was opgenomen. Maar juist deze becommentariëring laat, meer nog dan voorheen, de levenskunst (onderricht in de vrije kunsten) verdwijnen. (blz. 254)

Hadot zegt dat onze scholen en universiteiten een voorzetting zijn van de scholastiek. Hegel zegt dat de filosofie niet meer wordt beoefend als een persoonlijke kunst, maar wordt beoefend in dienst van de staat. (blz. 256)

Filosofie als levenskunst kan dat nog?

Hadot: “Er is inderdaad een radicale tegenstelling tussen de antieke filosofische school die zich tot het individu richt om zijn persoonlijkheid volledig te veranderen, en de universiteit die als opdracht heeft diploma's toe te kennen welke overeenkomen met een bepaald niveau van gebleken kennis. (...) Maar het is wel zo dat een universiteit alleen mogelijk is op initiatief van een hoger gezag, of dat nu de staat is of de diverse religieuze gemeenschappen, katholiek, luthers, calvinistisch of anglicaans. De universitaire filosofie verkeert dus altijd in de situatie waarin ze in de Middeleeuwen verkeerde, dat wil zeggen dat ze nog altijd dienaar is. Soms van de theologie(..) soms van de wetenschap (..), maar altijd een dienaar van de voorschriften van de algemene organisatie van het onderwijs of, in deze tijd, van het wetenschappelijk onderzoek.” (blz. 256)